

УДК 14 (091) (430) “18” (092) Ф. Шелінг

## ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА ДІАЛЕКТИКА Ф. ШЕЛІНГА У ВИМІРАХ ІСТОРИЗМУ, СИНТЕЗУВАННЯ ТА СИСТЕМНОГО ВИКЛАДУ

Василь Лисий

*Львівський національний університет імені Івана Франка,  
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна, k\_filos@franko.lviv.ua*

Розглянуто трансцендентальну діалектику Ф. Шелінга в тій частині, яку він свідомо запозичив у своїх попередників – І. Канта і Й. Фіхте. Йдеться про тріаду (тезу, антитезу, синтез) як зовнішню форму вияву діалектичного методу. Відсутність у трансцендентальній системі вченого логіки як діалектики зумовлює необхідність “розпредметнення” останньої як відносно самостійної сфери трансцендентальної філософії.

*Ключові слова:* діалектика, метод, історизм, тріада, самосвідомість, абсолютний синтез, система.

Аналізу творчого доробку Ф. Шелінга (зокрема, першого періоду його діяльності) присвячена низка праць таких відомих філософів, як М. Булатов, П. Гайденко, Е. Ільєнков, Ю. Кушаков, В. Лазарєв, В. Шинкарук. У них, тією чи іншою мірою, автори, звичайно, торкаються проблем і діалектики. Але остання розглядається переважно в її натурфілософській формі. Однак філософська система Ф. Шелінга включає в себе і трансцендентальну філософію, в якій німецький мислитель теж виявив діалектику, яка в певних позиціях збігається з натурфілософською, зберігаючи водночас свою специфіку.

Недостатність уваги до трансцендентальної діалектики Ф. Шелінга, на наш погляд, зумовлена тим, що дослідники доволі часто ототожнюють її з фіхтеанською. Тут, звичайно, є істина, але не вся. Оскільки Й. Фіхте був учителем Ф. Шелінга, то звідси розуміння діалектики першим автоматично переноситься на розуміння її другим. Натомість, власна діалектика Ф. Шелінга відходить на другий план, у тінь. Насправді ж трансцендентальна діалектика німецького мислителя містить цілу низку своїх принципів, ідей, положень.

Мета статті – дослідити трансцендентальну діалектику Ф. Шелінга в тій частині, яка стосується її процесійного характеру, а також як форми викладу системи трансцендентальної філософії в цілому і в окремих її ланках зокрема.

З'ясування змісту діалектики в системі трансцендентальної філософії вченого є одна з найскладніших проблем в історії цієї філософської науки. Це зумовлено багатьма обставинами. По-перше, німецький мислитель у “Системі трансцендентального ідеалізму” не вживає навіть самого терміну “діалектика”. По-друге, в цій праці взагалі не йдеться про діалектику як таку чи про її теорію. Трансцендентальна філософія є “злитістю” цілої низки теорій: пізнання, діяльності, самосвідомості. Діалектика вплетена в зміст зазначених теорій і не виділяється філософом як така. Хоча і теорія пізнання, і теорія діяльності, і теорія самосвідомості Ф. Шелінгом викладені, безумовно, діалектично. Філософ обґрунтував діалектику як позитивний метод пізнання. Але спеціальної науки про діалектику в ролі логіки вчений, звичайно, не розробляв. Для нього логіка, як і для Й. Фіхте, одна – формальна. Стосовно теорії пізнання, логіки та діалектики німецького мислителя Е. Ільєнков справедливо зауважив: “... Ф. Шелінг й ствердив діалектику в статусі справжньої теорії пізнання, проте обірвав усі її зв'язки з логікою. Логіку ж його позиція повертала знову в той жалюгідний стан, в якому вона існувала до спроб І. Канта і Й. Фіхте її реформувати в згоді з потребами часу” [2, с. 109]. Тому завдання й полягає в тому, щоб “розшифрувати” цю діалектику в тексті “Системи трансцендентального ідеалізму”, “розпредметнити” її, інакше кажучи, зробити на ній акценти.

Діалектика в загальному плані виражає собою плинний, процесійний спосіб існування ідеального й реального світу. З такого погляду діалектику першого й намагається, перш за все, зобразити Ф. Шелінг у системі трансцендентальної філософії. Німецький філософ предметом свого дослідження бере самосвідомість. Остання була предметом і філософії Й. Фіхте. Однак “науковчення” Й. Фіхте мало статичний характер. Ф. Шелінг же вводить уперше в філософію динаміку, рух, розвиток. Це виявилось в застосованому ним принципі історизму. Звичайно, що сам по собі принцип історизму ще не є принципом діалектики. Сам Ф. Шелінг підкреслював, що історія на противагу теорії є “розсіяна” в часі емпірія. Емпірична ж діалектика є внутрішньосуперечливим по-

няттям. Історія і діалектика узгоджені саме тоді, коли перша виступає як єдиний поступ. Причому тут (в історико-діалектичному викладі самосвідомості) досвід, емпірія не можуть слугувати зовнішнім поштовхом, стимулом генези самосвідомості. Тут має місце неперервність, саморух. Німецький мислитель так і зазначає: “Поставлене завдання – подати ідеалізм у всій його повноті – автор намагався розв’язати шляхом викладу всіх частин філософії в їх єдиній послідовності, а всю філософію представити тим, чим вона дійсно являється, а саме, неперервною історією самосвідомості, для якої все відоме з досвіду служить лише пам’яткою і документом” [5, с. 228]. Звичайно, у Ф. Шелінга ми маємо справу з чітко вираженим ідеалізмом, адже в історії самосвідомості, за його твердженням, рушійним початком служить ідеальна діяльність. Конкретизуючи поняття історії самосвідомості, філософ вказував, що вона проходить різні епохи. Він прямо підкреслює: “тут я вперше намагався застосувати у філософії історичний розвиток, – уся філософія була для мене історією самосвідомості, яку я поділив на епохи...” [4, с. 470–471]. Нагадаємо їх: від першопочаткового відчуття до продуктивного споглядання, від продуктивного споглядання до рефлексії, від рефлексії до абсолютного акту волі.

Розглядаючи діалектику, метод трансцендентальної філософії Ф. Шелінга, важливо мати на увазі два моменти. Перший стосується того методу, який філософ запозичив свідомо (зрозуміло, з певною специфікою) у своїх попередників – Й. Фіхте й І. Канта. Другий – того методу, автором якого є виключно сам Ф. Шелінг. У нашій статті звернемося до першого.

І. Кант, як відомо, перший у філософії німецького класичного ідеалізму зайнявся побудовою системи понять розсудку – категорій. Така система в нього трактувалася як таблиця категорій трансцендентальної логіки як аналітики. Вказана таблиця будувалася шляхом покладання протилежностей із наступним їх поєднанням, синтезом. Це й була форма категоріального синтезу. Категорій було чотири класи, і кожний клас містив у собі по три категорії. Третя категорія виникала завжди з поєднання другої і першої категорії того ж класу.

Слід далі підкреслити, що І. Кант не обмежився вказівкою на таблицю суджень як джерело категоріального ладу, його синтезу у вигляді таблиці. Вже від цього вченого бере свій початок ідея Й. Фіхте і Ф. Шелінга про Я як вище джерело синтезу категорій. Враховуючи, що

в категоріях є дванадцять форм синтезу, І. Кант звів усі форми до однієї – синтезу синтезів. Але все це в межах розсудку. До ідеї про синтез синтезів філософ приходив досліджуючи суб'єкт (Я). Найнижчим ступенем є чуттєвість, яка не має числа. Протилежним, найвищим ступенем є трансцендентальна єдність аперцепції. (Проміжною ланкою між трансцендентальною єдністю аперцепції і чуттєвістю є 12 категорій). Трансцендентальною єдністю аперцепції є Я, самосвідомість. Як синтетична об'єднуюча діяльність це – суть абстрактне Я. Не дивлячись на різноманітність чуттєвості, ми можемо знайти дещо єдине в цьому духовному світі; воно й зображується при допомозі Я. Сутністю чистої самосвідомості є чистий синтез, і ми його одержуємо через відволікання від особливого. Я – вищий синтез. І. Кант хотів вивести категорії як форми Я, і він вважав що вивів їх із трансцендентальної аперцепції. Однак учений таке завдання не розв'язав. Раціональною тут є та думка німецького філософа, що він намагався представити чистий абстрактний синтез (Я) як всезагальну форму людської діяльності й категорії як її форми, як її певні обмеження.

У трансцендентальній логіці як діалектиці І. Кант розглядає лише тезу й антитезу, а синтез відсутній. Напрямок думки філософа такий: висувається теза, йде доказ, потім протипокладається антитеза й знову доказ. Отже, прибічники як тези, так й антитези, виявляючи в тій або іншій суперечності, доводять істинність своєї позиції. Спочатку приймається істинність протилежного, доводиться його суперечливість, а отже, його хибність. Тим самим стверджується істинність тієї позиції, що захищається. Синтез того, що мислиться в тезі й в антитезі І. Кант не здійснює.

Й. Фіхте, звичайно, не будує таблиці (системи) категорій, але використовує згадувану тріаду в головному творі “Основа загального науковчення”. Для доказу тотожності Я і не – Я, а також категорій, що містяться в Я (причина й дія, субстанція й акциденція та ін.) Він використовує синтетичний (діалектичний) метод. Усі категорії розглядаються під кутом зору синтезу протилежностей: теза–антитеза–синтез. Остання послідовність є зовнішньою формою синтетичного (діалектичного) методу всіх протилежних категорій, що виражають собою зміст суб'єктно-об'єктного відношення. У “науковченні” Й. Фіхте всі синтези містяться в основному, яким об'єднуються Я і не – Я. “Ми, – пише Й. Фіхте, – висунули в ролі третього основоположення такий синтез

протиставлених Я і не – Я, завдяки покладаючій їх подільності, про можливість якого не можна ставити подальшого питання і для якого не можна привести жодної основи. Цей синтез безпосередньо можливий без усякої подальшої основи. Всі інші синтези, які повинні мати силу, повинні в ньому заключатися; вони повинні здійснюватися водночас в ньому і разом з ним; оскільки це доказано, тим самим дається найпереконливіший доказ того, що й вони володіють таким же значенням, як він” [3, с. 98–99]. Підкреслює далі мислитель: “Тут повинні бути синтези; отже, нашим постійним прийомом віднині... буде синтетичний прийом; кожне положення буде містити в собі деякий синтез. – Але жоден синтез неможливий без антитези, що передує йому, від якої ми, однак, відволікаємося, оскільки вона являється дією, і відшуковуємо тільки її продукт, – протилежне. Ми повинні, отже, при кожному положенні виходити з вказівки протилежностей, які підлягають об’єднанню. – Усі встановлені синтези повинні міститися у вищому синтезі, нами тільки що виведеному, і допускати своє виведення з нього” [3, с. 99]. Однак саме виведення тих синтезів, що містяться у вищому, і розшук у зв’язаних цим вищим синтезом Я і не – Я протилежних ознак, які потім, у свою чергу, теж будуть об’єднані (завдяки новій основі відношення, що теж міститься у вищому з усіх основ відношення) у Й. Фіхте не відбувається в часі, у вигляді процесу, історично.

У “Системі трансцендентального ідеалізму” Ф. Шелінг, як і І. Кант, і Й. Фіхте, вживає термін “метод”, який він розуміє в ролі форми й відрізняє від змісту. При цьому, на відміну від своїх попередників, Ф. Шелінг вживає словосполучення “метод просування”. Щодо останнього, то філософ реалізував його (як один з аспектів) у межах “абсолютного синтезу, що міститься в акті самосвідомості Я”. Він вважав, що в Я міститься абсолютний синтез об’єктивного й суб’єктивного (об’єкта й суб’єкта), ідеального й реального. Вказаний синтез є позачасовим актом, він здійснюється водночас і зразу. Тому він є абсолютний, незалежний від “філософуючого Я”. Ф. Шелінг намагається здійснити дедукцію, виведення, “просування” цього абсолютного синтезу в межах філософії. Хід цієї дедукції здійснюється шляхом тріади (тези, антитези, синтезу). Щоб досягти “майбутнього” синтезу, стверджує мислитель, ми повинні постійно роз’єднувати те, що в абсолютному акті сполучене абсолютним чином (суб’єкт-об’єкт). Зауважимо тільки, що ця тріада міститься в Я як абсолютному синтезі, імпліцитно, в “згорну-

тому” вигляді. Результат дедукції показує, що вказана тріада має вигляд послідовності: абсолютна теза (як дана), абсолютна антитеза, абсолютний синтез.

Отже, за Ф. Шелінгом, ми починаємо з тези, але саме тому, що вона дана нам як факт, який ми ще повинні довести, пояснити шляхом відтворення. Тому фактично це доведення ми починаємо не з самої тотожності, а (в своїй рефлексії) з її роздвоєння, боротьби (абсолютна антитеза), а потім вже здійснюємо (знову-таки в своїй рефлексії) абсолютний синтез. У результаті ми й приходимо (повертаємося) до тези, а отже, до абсолютного синтезу, але які вже пояснені, виведені, дедуктовані нами. “Вже з попереднього викладу, – пише Ф. Шелінг, – можна прийти до висновку, що виражена в самосвідомості тотожність не першопочаткова, а похідна й опосередкована. Першопочаткова боротьба протилежних напрямків у Я, тотожність – її результат. Першопочатково ми, щоправда, усвідомлюємо тільки тотожність, але дослідження передумов самосвідомості показало, що ця тотожність може бути лише опосередковуючою, синтетичною.

Вище, що усвідомлюється нами, – це тотожність суб’єкта й об’єкта; проте сама по собі вона неможлива, а можлива тільки завдяки деякому третьому, опосередковуючому. Оскільки самосвідомість є двоїстістю напрямків, то опосередковуюче повинне бути діяльністю, яка ширяє між протилежними напрямками” [5, с. 277–278].

Ф. Шелінг справедливо застерігав, що “виведене нами тут просування від абсолютної антитези до абсолютного синтезу може бути представлене і цілком формально” [5, с. 279]. Ця формальність може статися, на його думку, тоді, коли ми застосовуємо тріаду в ролі пояснення окремого явища, або в ролі факту як прикладу, що пояснює цю тріаду, або навіть тоді, коли вона застосовується в науці (поза філософією) в ролі методу. Німецький мислитель наголошував, що єдиною, неформальною, а отже, “матеріальною”, внутрішньо необхідною сферою дії вказаного методу може бути тільки філософія, яка й дає нам вияв “першопочаткового механізму духу”. “Таким чином, – зазначає він, – це просування від тези до антитези, і від неї до синтезу базується на першопочатковому механізмі духу, а якщо воно чисто формальне (наприклад, в ролі наукового методу), воно абстрагується від того першопочаткового, матеріального просування, яке розробляє трансце-

ндентальна філософія” [5, с. 279]. Це щодо тріади як результату дедукції абсолютного синтезу.

Однак між абсолютним синтезом, який міститься в абсолютному акті самосвідомості й тим, який ми одержуємо як результат нашої дедукції має місце опосередкування. Ф. Шелінг називає останнє як “опосередковуючі ланки абсолютного синтезу”. Сюди й відносяться відомі “епохи самосвідомості”, які є ступенями руху до “кінечного” й абсолютного синтезу. Всі вони, за твердженням філософа, містяться в абсолютному синтезі як початку, але в “зв’язному” вигляді. Шляхом “розщеплення” змісту абсолютного синтезу (в якому вони є поза часом), цей зміст набуває немов би “розтягнутого” вигляду, часової, епохальної послідовності. Саме в цих опосередковуючих ланках і реалізується абсолютний синтез, але відносним, кінечним чином. Останній (відносний синтез) теж виступає у вигляді руху від тези до антитези і, нарешті, до синтезу. Усі категорії у Ф. Шелінга синтезуються на основі їх протилежності – антитези. Тобто мислитель застосовує такий же синтетичний метод, на який ми натрапляємо у “науковченні” Й. Фіхте.

У контексті вказаного синтетичного методу Ф. Шелінг розглядає, зокрема, таблицю категорій. Він, як і І. Кант, і Й. Фіхте, показує, що кожна третя категорія поєднує в собі дві протилежні. Причому загальний механізм категорій засновується на Я (самосвідомості), в якому суб’єкт й об’єкт (ідеальне й реальне) як протилежності є одним і тим же. Тобто Я виступає, скажімо, як причина й дія, субстанція й акциденція самого себе, “суб’єкт-об’єкт”. Ф. Шелінг підкреслює: “Те, що всюди в кожному класі виявляються три категорії, з яких дві перші протилежні одна одній, а третя являється їх синтезом, також доказує, що загальний механізм категорій базується на більш глибокій протилежності, яка не досягається з точки зору рефлексії і для якої, отже, повинна існувати більш глибока й віддалена основа. Оскільки ж ця протилежність проходить через усі категорії, і в основі всіх їх лежить один тип, то, поза сумнівом, існує й одна категорія, а оскільки з першопочаткового механізму споглядання ми можемо вивести лише одну категорію, категорію відношення, то варто чекати, що вона і є та єдина, першопочаткова...” [5, с. 386]. Те, що філософ пов’язує ту діалектику, яка діє в “опосередковуючих ланках абсолютного синтезу” як таку, що впливає з самого цього абсолютного синтезу як тотожності об’єктивного й суб’єктивного, реального й ідеального, має раціональ-

ний смисл. Адже, справді, всі категорії і їх система повинні міститися, як у зародку, в першопочатковій категорії, а потім вже тільки розвинути-ся.

Однак, незважаючи на застереження Ф. Шелінга щодо можливості виокремлення форми (методу) від змісту (матерії), сам він припускається цього й допускає достатньо широко формалізм, схематизм при його застосуванні. Це особливо видно тоді, коли мислитель справедливо долає суб'єктивне витлумачення Я, яким воно виступає у “науковченні” Й. Фіхте. “Акти діяльності Я, – пише В. Шинкарук, – Ф. Шелінг намагається розглянути як ступені розвитку природи, зокрема як ступені динамічного процесу: магнетизм-електрика-хімізм (відчуття-магнетизм, споглядання-електрика, рефлексія-хімізм). Явна довільність цієї побудови відображала основну ваду як філософії самого Ф. Шелінга, так і тих ідеалістичних принципів філософії Й. Фіхте, що розвиваються в ній. Проголошення Я абсолютним першопочатком дійсності вимагало виведення цієї дійсності з Я. Але “вивести” всю різноманітність дійсності, увесь світ, яким він виступає в системі природничо-наукового знання, з актів діяльності Я можна лише шляхом вилучення довільних конструкцій” [6, с. 226–227].

Вказуючи на позитивний зміст взагалі тріади, М. Булатов справедливо підкреслює, що, врешті-решт, у Г. Гегеля “живий зміст її перетворився на штамп. Таку ж тенденцію спостерігаємо у вченні Ф. Шелінга. Вона є невід'ємною рисою будь-якого вчення, яке стає зрілим і старіє. Раціональним змістом тріади є те, що більшість філософських понять полярні чи протилежні, але в той же час потребують доповнення одне одним і синтезування в певному цілому” [1, с. 648].

Враховуючи той факт, що діалектика у Ф. Шелінга має кількісний характер, тобто він, як і Б. Спіноза, запозичує математичні (геометричні) форми для викладу своєї філософії, то й основна форма його методу має зовнішній, кількісний характер. Адже тріада ним трактується, в цьому плані, як перший, другий, третій ступінь. Відмінності, насправді, між членами тріади мають не тільки кількісну визначеність, а й іншу, скажімо, якісну. Хоча, звичайно, остання в такому випадку теж не є вичерпною. Тут може бути і сутнісна, і поняттєва визначеності.

Свою трансцендентальну філософію Ф. Шелінг будував як систему. Основний твір, в якому мислитель виклав її, так і називається – “Система трансцендентального ідеалізму”. “Системність” філософії

вченого пояснюється (крім всього іншого) тим, що він будує її згідно з принципом заперечення заперечення. Внаслідок цього рух визначень у філософа здійснюється по колу, тобто початок і кінець системи співпадають. Але в Ф. Шелінга це співпадіння не є буквальним, не є тотожністю типу "A=A". Співпадіння досягається опосередковуючим чином, шляхом заперечення заперечення. Яким чином це виявляється? Знання, підкреслював мислитель, є істиною, а отже, єдністю, співпадінням об'єктивного й суб'єктивного. Але це тільки факт, голе твердження, запевняння. Його ще потрібно пояснити, тобто довести, що це саме так. Вище завдання філософії й полягає в тім, щоб здійснити це. Зрозуміло, що об'єктивне й суб'єктивне є протилежностями. Поняття одного не містить в собі нічого іншого, протилежного. Однак у цій протилежності вони єдині, знаходяться в нерозривному зв'язку, тотожні.

Проте, щоб пояснити, доказати цю єдність, філософія рухається шляхом рефлексії. Це означає, що необхідно зняти цю єдність, усунути її, а отже, відокремити (в рефлексії, звичайно) або об'єктивне від суб'єктивного, або ж, навпаки, суб'єктивне від об'єктивного. І, відокремивши, наприклад, об'єктивне від суб'єктивного, поставити первинним, вихідним перше. Тоді завдання полягає в тім, щоб пояснити, як же до об'єктивного знову приєднується суб'єктивне (яке з ним першопочатково співпадає). Інакше кажучи, яким чином, об'єктивне стає суб'єктивним, перетворюється в суб'єктивне. А це означає (не для самого знання, а для нас) відновлення першопочаткової двоїстості, рівності протилежного. Таке пояснення, відновлення є завданням натурфілософії (філософії природи) як однієї з двох основних філософських наук.

Або ж, відокремивши (знову ж таки, у власній філософській рефлексії) суб'єктивне від об'єктивного, поставити перше первинним, вихідним. І тоді завдання полягає в тім, щоб пояснити, яким же чином до суб'єктивного приєднується об'єктивне, як перше стає другим, перетворюється в друге. Вирішення цього завдання належить другій основній філософській науці – трансцендентальній філософії.

Виклад усієї трансцендентальної філософії і є поступовим, послідовним відновленням (не для самого знання, а для нас, філософуючих) двоїстості, тобто єдності суб'єктивного й об'єктивного, як єдності протилежностей. Процес розгортання трансцендентального ідеалізму є

водночас процесом поступового нарощення об'єктивності суб'єктивного, їх урівноваження, вінцем якого є мистецтво.

Здатність довести суб'єктивне до об'єктивного, об'єднати їх як протилежності, отже, досягти двоїстості й постійно утримувати її в процесі філософування – це і є здатністю інтелектуального споглядання. Інакше кажучи, інтелектуальне споглядання є здатністю синтезування протилежностей, доведення їх до тотожності. Однак здатність інтелектуального споглядання відбувається (реалізується) в межах духу (адже трансцендентальна філософія є наукою про дух). Тобто двоїстість як продукт інтелектуального споглядання (як і саме це споглядання) є суб'єктивною. Вихід інтелектуального споглядання, як і суб'єктивної двоїстості, в об'єктивність як таку можливий, за Ф. Шелінгом, лише в мистецтві, в естетичному спогляданні.

“Якщо... припустити, – підкреслює філософ, – що все-таки існує таке споглядання, об'єкт якого є абсолютно тотожне, саме по собі не суб'єктивне й не об'єктивне, і якщо ми в зв'язку з цим спогляданням, яке може бути тільки інтелектуальним, зішлемося на безпосередній досвід, то виникає питання, яким чином це споглядання також може стати об'єктивним, тобто, як усунути сумнів, чи не засноване воно просто на суб'єктивній ілюзії, якщо не існує загальної і всіма визнаної об'єктивності цього споглядання?”

Такою загальновизнаною об'єктивністю інтелектуального споглядання, виключаючої можливість усякого сумніву, являється мистецтво. Адже естетичне споглядання і є інтелектуальне споглядання, що стало об'єктивним” [5, с. 482]. Чому? Ф. Шелінг проголошує: “Тільки твір мистецтва відображає для мене те, що нічим іншим не відображається, те абсолютно тотожне, яке навіть в Я вже розділене; те, що філософ розділяє вже в першому акті свідомості, що недосяжне ніякому спогляданню, чудодійною силою мистецтва відображене в продуктах художньої творчості” [5, с. 482–483].

Отже, пояснення співпадіння, єдності суб'єкта й об'єкта (суб'єктивного й об'єктивного) в загальному плані відбувається (шляхом філософування), починаючи з тотожності, в знанні, через роздвоєння (в рефлексії) цього знання на протилежності й, нарешті, знову відновлення тотожності (співпадіння) протилежностей (теза-антитеза-синтез). Цим і завершується виклад, розгортання трансцендентальної філософії. “Тому, – зауважує мислитель, – ми закінчуємо наше дослід-

дження наступним зауваженням: система завершена, якщо вона повертається до своєї вихідної точки. Це й відбулося в нашій системі. Бо саме та першопочаткова основа гармонії між суб'єктивним й об'єктивним, яка в своїй першопочатковій тотожності могла бути дана завдяки інтелектуальному спогляданню, повністю виводиться в творі мистецтва з суб'єктивного і стає цілком об'єктивною; таким чином, ми поступово довели наш об'єкт, саме Я, до тієї точки, в якій ми знаходилися, коли приступили до філософування" [5, с. 485]. Ф. Шелінг, однак, чітко доводить, що ніякої формальної тотожності між початком філософування і його завершенням не існує. Уся низка виведень опосередковує собою крайні ланки системи.

Однак усвідомлення діалектики Ф. Шелінга не обмежується розкриттям принципу історизму та тріадичної форми розгортання трансцендентальної системи. Наукового дослідження потребують такі невід'ємні сторони трансцендентальної діалектики німецького мислителя, як двоїстість, тотожність протилежностей, їх боротьба, абсолютність останньої та співвідношення абсолютного й відносного синтезу. Неабиякий науковий інтерес викликає дослідження факту наявності чи неаявності в трансцендентальному ідеалізмі Ф. Шелінга поняття переходу протилежностей (об'єктивного й суб'єктивного, обмежуючої та обмежуваної діяльності), ролі інтелектуального споглядання та уяви в синтезуванні протилежностей, досягнення їх тотожності.

- 
1. Булатов М. Тріада // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – С. 648.
  2. Ильенков Э. Диалектическая логика. Очерки истории и теории. – М.: Политиздат, 1984. – 320 с.
  3. Фихте И. Основа общего наукоучения // Соч.: В 2 т. – СПб.: Мифрил, 1993. – Т.1 – 687 с.
  4. Шеллинг Ф. К истории новой философии (Мюнхенские лекции) // Соч.: В 2 т. – М.: Мысль, 1989. – Т.2 – С. 387–560.
  5. Шеллинг Ф. Система трансцендентального идеализма // Соч.: В 2 т. – М.: Мысль, 1987. – Т.1. – С. 227–489.
  6. Шинкарук В. Теория познания, логика и диалектика И. Канта. – К.: Наукова думка, 1974. – 334 с.

## TRANSCENDENTAL DIALECTICS OF F. SELLING IN HISTORISM, SYNTHESIS AND SYSTEMATIC TEACHING

**Vasyl' Lysyi**

*Ivan Franko National University of L'viv, Universytets'ka Str. 1,  
L'viv, 79000, Ukraine, k\_filos@franko.lviv.ua*

This article is about transcendental dialectic of Shelling, especially about the aspect, which has been taken from Kant and Fichte: thesis, antithesis, synthesis as external form of dialectical method's reflection. The absence of logic as dialectics in the transcendental system of Shelling determinates the necessity of explication of this logic as independent sphere of transcendental philosophy.

*Key words:* dialectics, method, historism, triada, self-consciousness, absolute synthesis, system.

*Стаття надійшла до редколегії 12.09.2005  
Прийнята до друку 30.01.2006*